

VII Zjazd Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego pt. „Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych”, Gniezno 11-12 września 2010 r.

W dniach 11-12 września 2010 r. w Gnieźnie odbył się Zjazd Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego pt. „Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych”. Zorganizowania tego spotkania podjęła się Katedra Historii Ustroju Państwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zjazd natomiast miał miejsce w Collegium Europaeum Gnesnense im. Jana Pawła II w Gnieźnie.

Prorektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza i zarazem kierownik Katedry Historii Ustroju Państwa, prof. dr hab. K. Krasowski powitał przybyłych i otworzył obrady. Następnie przedstawił tematykę zjazdu. I sesja naukowa, której przewodniczył prof. Krasowski, rozpoczęła się wystąpieniem prof. dr. hab. M. Pietrzaka na temat: „Prawo wewnętrzne (kanoniczne) kościołów i związków wyznaniowych w polskim systemie prawnym”. Miejsce i rola prawa wewnętrznego związków wyznaniowych, według prelegenta, w państwowym porządku prawnym jest uzależniona od stosunku państwa do związków wyznaniowych. W wystąpieniu wskazane i omówione zostały formy działalności kościołów i innych związków wyznaniowych w państwowym porządku prawnym oraz podstawy normatywne określające według autora pozycję prawa wewnętrznego związków wyznaniowych. Omówione zostały również orzeczenia Sądu Najwyższego odnoszące się do zagadnienia relacji pomiędzy prawem państwowym a prawem wewnętrznym związków wyznaniowych.

Kolejny referat został wygłoszony przez prof. dr hab. K. Krasowskiego (UAM) pt.: „Nauczanie prawa kościelnego (wyznaniowego) na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Poznaniu, na tle innych uniwersyteckich szkół prawniczych w latach 1919–1939”. Prelegent rozpoczął swój wywód od nakreślenia historycznej genezy powstania wyższej uczelni w Poznaniu oraz utworzenia na niej Wydziału Prawa. Przywoływał postacie i przedstawiał sylwetki wybitnych wykładowców prawa Uniwersytetu Poznańskiego. Wskazywał także trudności, z jakimi borykał się Uniwersytet stojący przed koniecznością zapewnienia fachowej kadry w zakresie prawa kościelnego-wyznaniowego. Sytuacja funkcjonowania prawa wyznaniowego w okresie

II Rzeczypospolitej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Poznaniu została przedstawiona na tle wykładanego prawa wyznaniowego w innych Uniwersytetach, to jest we Lwowie, Krakowie, Warszawie i Wilnie.

Następne wystąpienie wygłoszone przez mgr M. Olszówkę (UW) zostało zatytułowane: „Przenikanie się prawa państwowego i prawa wewnętrznego związków religijnych w świetle art. 25 ust. 3 Konstytucji RP”. Wywód został rozpoczęty od stwierdzenia, że określone w ustawie zasadniczej zasady relacji państwa do związków wyznaniowych mają podstawowe znaczenie dla oceny przenikania się prawa państwowego i prawa wewnętrznego związków wyznaniowych. Największe znaczenie według prelegenta dla określenia tego zagadnienia ma analiza dwóch zasad określonych w art. 25 ust. 3 Konstytucji RP, mianowicie zasady poszanowania autonomii i niezależności państwa i związków wyznaniowych każdego w swoim zakresie oraz zasady współdziałania obu podmiotów dla dobra człowieka i dobra wspólnego. W dalszej części omówiono wspomniane zasady.

Jako kolejny głos zabrał prof. dr hab. J. Koredczuk (UWr) nt.: „Niezgodaność działania kościołów lub związków wyznaniowych z przepisami prawa”. Prelegent w swoim wystąpieniu wskazał, że instrumenty nadzoru ze strony państwa nad niezgodną z przepisami prawa działalnością związków wyznaniowych zostały wprowadzone do ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania dopiero w drodze nowelizacji tego aktu. Szczególne znaczenie dla omawianej kwestii według autora miał art. 36a ust. 1 wskazanej ustawy. W dalszej części wystąpienia dokonano omówienia treści tego przepisu, wskazując także inne jeszcze podstawy prawne.

Natomiast „Wyznaniowa osobowość prawna jako płaszczyzna relacji między prawem państwowym a prawem wewnętrznym związków wyznaniowych” stała się tematem wystąpienia mgr. M. Plisieckiego. Autor omówił kwestię osobowości prawnej w odniesieniu do podmiotów w nią wyposażonych a jednocześnie będących wyznaniową jednostką organizacyjną. W końcowej części wysunął wniosek, że istnieje różnica pomiędzy osobowością prawną według prawa państwowego a pozycją danej jednostki organizacyjnej opartej na związku wyznaniowym.

Sesja II rozpoczęła się referatem mgr. M. Strzały (UJ) zatytułowanym: „Skuteczność prawa kanonicznego w zakresie reprezentacji kościelnych osób prawnych w orzecznictwie Sądu Najwyższego”. Na początku wystą-

pienia prelegent wskazał orzeczenia Sądu Najwyższego dotyczące podjętej kwestii. Następnie stwierdził, że wskazane orzecznictwo opowiada się za skutecznością norm prawa kanonicznego w zakresie reprezentacji osób prawnych Kościoła katolickiego. W dalszej części przedstawił szczegółowe różnice rozstrzygnięć Sądu Najwyższego odnoszące się do podstaw normatywnych oraz skutki naruszenia prawa kanonicznego na gruncie prawa polskiego.

Kolejne przedłożenie przygotowane przez dr. P. Sobczyka (UKSW) nosiło tytuł: „Uchylenie zakazu przetwarzania wrażliwych danych osobowych w odniesieniu do kościołów i innych związków wyznaniowych jako przykład poszanowania konstytucyjnej zasady autonomii i niezależności”. Autor rozpoczął od wyjaśnienia i analizy pojęcia „zasady autonomii i niezależności” w zakresie relacji pomiędzy państwem a związkami wyznaniowymi. Następnie omówił możliwości przetwarzania wrażliwych danych osobowych przez Kościoły i inne związki wyznaniowe. Podkreślono także, że taka możliwość jest wyrazem poszanowania podstawowej zasady relacji państwo–Kościół jaką jest wskazana zasada autonomii i niezależności wynikająca z art. 25 ust. 3 Konstytucji RP.

Z kolei dr T. Szczech przedstawił wystąpienie nt.: „Rejestracja kościołów i związków wyznaniowych – przywilej czy instrument kontroli?”. Prelegent analizował przyczyny i skutki prawnego systemu rejestracji kościołów i związków wyznaniowych. Podjął próbę odpowiedzi na pytanie, dlaczego związki wyznaniowe podlegają rejestracji oraz jakie historyczne, filozoficzno-religijne i polityczne racje przemawiają za funkcjonowaniem takiego systemu. Ponadto omówił skutki, jakie dla wspólnot religijnych pociąga rejestracja oraz skutki faktyczne i prawne odmowy zarejestrowania nowo powstałego związku wyznaniowego.

Po przedstawionych wystąpieniach rozgorzała dyskusja na temat podejmowanych w referatach zagadnień, w której wzięli udział prelegenci, ale również pozostali uczestnicy zjazdu.

Po wznowieniu obrad dokonano połączenia sesji III i sesji IV. Przewodniczenie objął ks. prof. dr hab. W. Góralski (UKSW). Jako pierwsza głos zabrała mgr M. Piszcz-Czapla nt.: „Rejestr kościołów i związków wyznaniowych (stan prawny na dzień 30 kwietnia 2010 r.)”. Na początku wystąpienia autorka wskazała, że podstawą normatywną funkcjonowania Rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych jest ustawa z dnia

17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. Następnie omówiła czym jest związek wyznaniowy i Kościół. W dalszej części prelegentka szczegółowo przedstawiła całą procedurę zarejestrowania związku wyznaniowego.

Następnie swoje wystąpienie wygłosił mgr A. Młynarczyk pt.: „Prawo wyznaniowe a prawo wewnętrzne Związku Wyznania Świadków Jehowy w Polsce”. Na początku wystąpienia wskazał podstawy biblijne doktryny Związku Wyznaniowego Świadków Jehowy. Następnie przedstawił genezę tego związku wyznaniowego oraz omówił jego proveniencję. Następnie po części przedstawił jego rozwój i elementy struktury. Konkludując, autor podkreślił dalszy rozwój tej organizacji religijnej.

Z kolei „Proboszcz jako reprezentant parafii rzymskokatolickiej w stosunkach majątkowych” to temat przedłożenia wygłoszonego przez ks. prof. dr hab. P. Stanisza (KUL). Prelegent rozpoczął swoje wystąpienie od wskazania i omówienia podstaw normatywnych omawianej kwestii, takich jak: Konkordat, ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz istotne dla tego zagadnienia przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego. Autor ukazał rozbieżności w przywołanych przepisach prawnych, które stały się przyczyną wielu rozstrzygnięć sądowych. W dalszej części omówił poszczególne orzeczenia Sądu Najwyższego, które szczegółowo rozpatrywały te kwestie.

Natomiast zagadnienie zatytułowane: „Spadkobranie przez zakonniką w prawie polskim i prawie kanonicznym” stało się podstawą do wygłoszenia prelekcji przez prof. dr hab. B. Rakoczego (UG). W tym wystąpieniu także odniesiono się do zagadnienia normowanego zarówno w prawie państwowym, jak i prawie kanonicznym, a mianowicie spadkobrania. Prelegent wskazał i omówił przepisy wspomnianych systemów prawnych, wskazując na różnice tych rozwiązań. W sposób szczególny omówił przepisy prawa kanonicznego dotyczące sytuacji zakonniką jako spadkodawcy ze wskazaniem braków dotyczących sytuacji spadkobrania przez tę osobę.

Jako ostatni w tej połączonej sesji głos zabrał dr W. Wnuk (KUL) nt.: „Warunki nabycia statusu organizacji pożytku publicznego przez osoby prawne i jednostki organizacyjne tworzone na podstawie ustaw o stosunku państwa do kościołów i związków wyznaniowych”. Na początku wystąpienia wskazał podstawy normatywne poruszanego zagadnienia. Następ-

nie prelegent omówił różnice w wymogach, jakim należy sprostać, aby uzyskać status organizacji pożytku publicznego w stosunku do osób prawnych i jednostek organizacyjnych tworzonych na podstawie ustaw o stosunku państwa do kościołów i innych związków wyznaniowych.

Przedstawione wystąpienia stały się zaczynem gorącej dyskusji, w czasie której zarówno prelegenci, jak i pozostali uczestnicy zjazdu mieli możliwość podzielenia się swoimi uwagami do przedstawionych referatów.

Przewodniczenie sesji V zostało powierzone z kolei prof. dr. hab. M. Pietrzakowi (UW). Jako pierwszy w tej sesji głos zabrał prof. dr. hab. T.J. Zieliński (CHAT) nt.: „Kontrola norm brytyjskich wspólnot religijnych w trybie ustawy o prawach człowieka”. Autor rozpoczął od wskazania reformy konstytucyjnej w postaci ustawy o prawach człowieka w celu wprowadzenia nowych gwarancji w tym zakresie w Wielkiej Brytanii. Konsekwencją tego stała się implementacja Europejskiej Konwencji Praw Człowieka do brytyjskiego porządku prawnego. W dalszej części dokonał weryfikacji norm prawnych przyjętych w brytyjskich wspólnotach religijnych w ramach przepisów ustawy o prawach człowieka. Autor wskazał tam na relację między prawem państwowym a prawem związków wyznaniowych w Wielkiej Brytanii.

Następne wystąpienie zostało wygłoszone przez ks. prof. dr. hab. J. Krajczyńskiego (UKSW) pt.: „Prawo polskie a prawo Kościoła Katolickiego w Polsce w zakresie procedury zawarcia małżeństwa w latach 1918–2009”. W pierwszej kolejności podkreślił doniosłość instytucji małżeństwa. Następnie omówił kanoniczne prawo partykularne dotyczące procedury zawarcia małżeństwa w okresie dwudziestolecia międzywojennego oraz okupacji hitlerowskiej. Zanalizował regulacje prawne wydane przez Konferencję Episkopatu Polski w zakresie procedury zawarcia małżeństwa od zakończenia II wojny światowej do wejścia w życie Konkordatu oraz tych przyjętych po jego ratyfikacji.

Jako kolejny swoje przedłożenie zatytułowane: „Małżeństwo niezawarte w prawie polskim, a małżeństwo zawarte nieważnie w prawie kanonicznym” zaprezentował ks. prof. dr. hab. W. Góralski (UKSW). Na początku autor podkreślił, że system prawa polskiego i system prawa kanonicznego mimo swojej odrębności zawierają wiele wspólnych obszarów zainteresowania, czego przykładem jest małżeństwo. Według autora w zakresie instytucji małżeństwa obydwa te systemy odznaczają się podobnymi, a nierząd-

ko również analogicznymi rozwiązaniami. Jako przykłady prelegent podał małżeństwo niezawarte (nieistniejące) w prawie polskim i małżeństwo zawarte nieważnie w prawie kanonicznym.

Prawo małżeńskie stało się również inspiracją do wygłoszenia następnego referatu przez ks. prof. dr. hab. K. Dullaka (US). Temat brzmiał: „Przygotowanie do małżeństwa w porządku prawa państwowego i Kościoła katolickiego”. Według prelegenta przygotowanie do małżeństwa nie jest tożsame w porządku prawnym państwowym i porządku prawnym kanonicznym. Następnie ukazał i omówił różnice w przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w obydwu porządkach prawnych. Omówił również czynności kancelaryjne jako element przygotowawczy do zawarcia małżeństwa z podkreśleniem rozbieżności wynikających z obydwu porządków prawnych.

Ostatni w tej sesji referat został wygłoszony przez mgr M. Osuchowską (UKSW) pt.: „Świadek kwalifikowany-duchowny obecny przy zawieraniu małżeństwa wyznaniowego ze skutkami cywilnymi w świetle przepisów wewnętrznych kościołów i związków wyznaniowych oraz przepisów prawa państwowego”. Autorka rozpoczęła od omówienia pojęcia „duchownego” w państwowym porządku prawnym. Następnie dokonała analizy przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, ustawy – prawo o aktach stanu cywilnego oraz ustaw o stosunku państwa do poszczególnych związków wyznaniowych odnoszących się do tego zagadnienia. Następnie prelegentka przeszła do omówienia wskazanego pojęcia zgodnie z przepisami prawa wewnętrznego kościołów i innych związków wyznaniowych.

Zagadnienia dotyczące zawarcia małżeństwa w zakresie prawa państwowego i wewnętrznego związków wyznaniowych stały się podstawą dynamicznej dyskusji, w której – obok prelegentów – wzięli udział inni uczestnicy zjazdu, dzieląc się swoimi przemyśleniami dotyczącymi przedstawionych w referatach zagadnień.

Sesja VI, której przewodniczył ks. prof. dr hab. P. Stanisław (KUL), rozpoczęła się od wystąpienia dr. M. Krzymkowskiego (UAM) nt.: „Wyznania protestanckie w prawodawstwie Księstwa Warszawskiego”. Na początku prelegent wymienił wyznania protestanckie funkcjonujące w Księstwie Warszawskim. Następnie zanalizował przepisy prawne odnoszące się do sytuacji prawnej tychże wyznań. Konkludując, autor wysunął wniosek, że prawodawstwo państwowe nie określało zbyt szczegółowo prawnej

pozycji wyznań protestanckich, czego dowodem było wydanie zaledwie kilku aktów normujących ich sytuację prawną.

Natomiast dr M. Stanulewicz (UAM) wygłosił referat pt.: „Własność jako fundament ustroju w nauczaniu społecznym Leona XIII”. Już na początku autor podkreślił, że Stolica Apostolska od wieków stała na stanowisku prymatu własności prywatnej nad innymi jej formami. Jednak wobec nasilenia się działalności ruchów nawołujących do ustanowienia własności kolektywnej Kościół katolicki zdecydował się wyraźniej określić swoje stanowisko. W tym zakresie prelegent przedstawił i przeanalizował dokumenty wydane przez Leona XIII ze szczególnym odniesieniem się do encyklik wydanych przez tego papieża.

Po wygłoszonych referatach rozpoczęła się dyskusja podsumowująca wszystkie wygłoszone wystąpienia. Następnie prof. dr hab. K. Krasowski zamknął VII Zjazd Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego, dziękując wszystkim uczestnikom za przybycie, a w sposób szczególnie prelegentom za przegotowanie i wygłoszenie swoich wystąpień.

Z powodu nieobecności prelegentów nie zostały wygłoszone dwa referaty: dr P. Boreckiego (UW) pt.: „Komisja wspólna rządu RP i episkopatu polski oraz inne kolegialne formy relacji między państwem a związkami wyznaniowymi” oraz mgr K. Krzysztofek (UJ) pt.: „Katalog dni świątecznych Kościoła katolickiego na tle regulacji prawnych w Rzeczypospolitej Polskiej”. Prelekcje te ukazały się jednak drukiem w materiałach konferencyjnych jeszcze przed rozpoczęciem zjazdu w zbiorczej publikacji zawierającej niemal wszystkie wystąpienia (brak referatu: mgr. A. Młynarczyka nt.: „Prawo wyznaniowe a prawo wewnętrzne Związku Wyznania Świadków Jehowy w Polsce”) zatytułowanej: „Prawo Państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego. Gniezno 11-12 IX 2010”, pod red. K. Krasowskiego, M. Materniak-Pawłowskiej, M. Stanulewicza, Poznań 2010, co stanowi godną podkreślenia nowość w organizacji Zjazdów Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego.

Aneta Maria Abramowicz